

Qurani-Kərimin nəsxi.

Nəsx- bir şeyi aradan qaldırmaq, bir şeyi başqa şeylə dəyişdirmək, onun yerinə başqasını qoymaq deməkdir.

Allah (subhənəhu və təalə) buyurur:

- *Biz bir ayəni başqa bir ayə ilə əvəz etdikdə onlar: "Sən ancaq bir iftiraçısan!" – deyirlər. Halbuki Allah nə nazil etdiyini daha yaxşı bilir. Xeyr! Onların çoxu bunu bilmir.* [1]

Qurani-Kərimin üç növ nəsxi mövcuddur.

I- Hökmün nəsxi

Yəni, ayənin hərfi şəkli- yazılış forması Quranda mövcud olaraq qalır və həmin ayə tilavət edilir, lakin onun hökmü ilə əməl edilmir. Bu cür ayələrə misal olaraq Bəqərə surəsi 240-cı ayəni göstərmək olar.

Allah (subhənəhu və təalə) buyurur:

- *Sizlərdən ölənlər və özündən sonra zövcələr qoyub gedən kimsələr zövcələrinə bir ilin tamamınadək evlərindən çıxarılmamaq şərti ilə baxılmasını vəsiyyətlə tələsik etməlidirlər. Əgər onlar öz istəkləri ilə çıxıb getsələr, şəriətə müvafiq qayda üzrə özləri barəsində etdiklərinə görə sizə günah gəlməz. Allah Qüdrətlidir, Müdrikdir.* [2]

Bu ayə qadına, əri öldükdən sonra bir il iddət müddəti saxlamağı əmr edir. Lakin daha sonra Allah (subhənəhu və təalə) başqa bir ayədə- Bəqərə surəsi 234-cü ayədə bu hökmü nəsx edərək buyurur:

- *Sizlərdən ölənlərin qoyub getdiyi zövcələr dörd ay on gün gözləməlidirlər. Onların gözləmə müddəti bitərkən şəriətə müvafiq qayda üzrə özləri barədə etdikləri iş görə sizə günah sayılmaz. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır.* [3]

İbnul A'rabi (rahiməhullah) buyurur:

- *İslamın başlanğıcında iddət müddəti-cəhiliyyətdəki kimi bir il idi. Daha sonra Allah (subhənəhu və təalə) bu hökmü 4 ay 10 gün ilə nəsx etdi. Və bu əksər alimlərin görüşüdür.* [4]

Hökmü nəsx olunmuş ayələrə bu ayələri də misal gətirmək olar. Allah (subhənəhu və təalə) buyurur:

- *Ey Peyğəmbər! Möminləri döyüşə ruhlandır. Əgər aranızda iyirmi səbirli kişi olsa, kafirlərdən iki yüzünə qalib gələr; əgər aranızda yüz səbirli kişi olsa, kafirlərdən mininə qalib gələr. Çünki onlar anlamayan adamlardır.* [5]

Bu ayə özündən sonrakı ayə ilə nəsx edilmişdir:

- *İndi Allah sizin yükünüzü yüngülləşdirdi. Çünki O, sizdə zəiflik olduğunu bildirdi. Əgər aranızda yüz səbirli kişi olsa, kafirlərdən iki yüzünə qalib gələr; əgər aranızda min səbirli kişi olsa, Allahın izni ilə kafirlərdən iki mininə qalib gələr. Allah səbir edənlərlədir.* [6]

Və ya başqa bir ayədə Allah (subhənəhu və təalə) buyurur:

- *Ey iman gətirənlər! Peyğəmbərlə gizli söhbət edəcəyiniz zaman bu söhbətinizdən əvvəl sədəqə verin. Bu sizin üçün daha xeyirli və daha pakdır. Əgər bir şey tapmasanız bilin ki, Allah Bağışlayandır, Rəhmlidir.* [7]

Bu ayə də özündən sonrakı ayə ilə nəsx edilmişdir:

- *Məgər siz gizli söhbətinizdən əvvəl sədəqə verməkdən qorxdunuzmu? Əgər siz bunu etməmisinizsə və Allah da tövbənizi qəbul edibsə, onda namaz qılıb zəkat verin, Allaha və Onun Elçisinə itaət edin. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır.* [8]

II- Tilavətin nəxsi

Yəni, ayənin hərfi şəkli- yazılış forması Qurandan götürülüb, oxunuşu ləğv olunub, lakin hökmü isə qalır.

Allah (subhənəhu və təalə) buyurur:

- Biz hər hansı bir ayəni nəsx edir və ya onu unuttururuqsa, ondan daha yaxşısını, və ya ona bənzərini gətiririk. Məgər bilmirsiniz ki, Allah hər şeyə qadirdir? [9]

Ayədəki "bir ayəni nəsx edir"- ayənin hökmünün nəsxinə, "onu unuttururuqsa"- ayənin tilavətinin nəsxinə dəlildir.

Səhabələrdən- Ubeyy ibnul Kə'b, Abdullah ibn Abbas, Abdullah ibn Məsud, Sə'd ibn Əbu Vəqqas, tabiinlərdən- Sə'd ibn Museyyəb, Dəhhaq ibn Məzahin və başqaları ayədəki "onu unuttururuqsa" kəliməsinin tilavətin nəxsi olduğunu söyləmişlər.

Allah (subhənəhu və təalə) tilavətin nəsxinə dair başqa bir ayədə buyurur:

- Biz sənə Qurani elə oxumaq imkanı verəcəyik ki, o, yadından çıxmayacaq. Əlbəttə, Allahın istədiyindən başqa. Həqiqətən, O, aşkardakından da, gizli qalandan da xəbərdardır. [10]

Rasulullah (sallAllahu aleyhi və səlləm) buyurur:

- Əgər sizlərdən biri hər hansısa ayəni unudarsa "mən onu unuttum." deməsin. "O mənə Allah (subhənəhu və təalə) tərəfindən unutturuldu."- söyləsin! [11]

Tilavəti nəsx olunmuş ayələrə misal olaraq Rəcm ayəsini göstərmək olar.

Bu haqda İbn Abbas (radıyAllahu anhu) rəvayət edir ki, Ömər ibnul Xattab (radıyAllahu anhu) buyurdu:

- Allahın nazil etdiyi ayələrdən biri də Rəcm ayəsi idi. Biz onu oxumuş və dərk etmişdik. Rəsulullah (sallAllahu aleyhi və səlləm) rəcm etmiş, yəni evli zinakarı daşqalaq etmiş və biz də ondan sonra rəcm etmişdik. Lakin qorxuram ki, bir zaman gələr ki, insanlar belə deyərlər: "Vallahi ki, biz Rəcm ayəsini Allahın kitabında görmürük." Və beləliklə də Allahın (Subhənəhu və təalə) nazil etdiyi vacib bir əmri tərək etməklə doğru yoldan azarlar. Şübhəsiz ki, rəcm Allahın kitabında haqq olduğu kimi, evli olan kişi və ya qadın zina etdikdə əgər buna sübut gətirilərsə və ya hamiləlik olarsa yerinə yetirilir. [12]

Tilavətin nəsxinə misal olaraq bu rəvayətləri də gətirmək olar:

Ömər ibnul Xattab (radıyAllahu anhu) buyurur:

- Biz Rəsulullahın (sallAllahu aleyhi və səlləm) dönəmində Qurani-Kərimdə bu ayəni oxuyardıq: "Öz ata-babalarınızı danmayın! Öz ata-babalarınızı danmanız, sizi küfrə salar." [13]

Əbu Musa əl-Əşəri (radıyAllahu anhu) buyurur:

- Biz uzunluğu Tövbə surəsi qədər olan bir surə oxuyurduq. O surədən əzbərlədiyim bir ayədən başqaları, Allah (subhənəhu və təalə) tərəfindən mənə unutturuldu. Yadımda qalan ayə isə bu idi: "Adəm övladının iki vadi dolusu var dövləti olsa, üçüncüsünü də istəyər. Onun gözünü yalnız torpaq doydurur." [14]

Ubeyy ibnul Kə'b (radıyAllahu anhu) buyurur:

- Siz Əhzab surəsini neçə ayə olaraq oxuyursunuz? Orada olanlar deyir: "73 ayə". Ubeyy ibnul Kə'b

(radıyAllahu anhu) buyurur:

- *Biz Rasulallah (sallAllahu aleyhi və səlləm) ilə birlikdə Əhzab surəsini Bəqərə surəsi qədər və ya daha çox oxuyuruq. Həqiqətən həmin surədə rəcm ayəsi də mövcud idi.* [15]

Əbu Uməmə əl-Ənsari (radıyAllahu anhu) buyurur:

- Bir kişi gecə namazına qalxdı. Əzbərində olan surəni oxuya bilmədi. Eyni ilə başqa bir kişi də gecə namazına qalxdı və o da dünən əzbərində olan surəni, həmin gecə xatırlaya bilmədi. Başqa bir kişi də eyni ilə bu hadisə ilə qarşılaşdı. Səhəri gün hər üç kişi Rasulallahın (sallAllahu aleyhi və səlləm) yanına gəldilər. Kişilərdən biri dedi:

- Ya Rasulallah! Keçən gecə qalxdım, surəni oxumaq istədim, lakin xatırlaya bilmədim.

Digər iki kişi də eyni sözləri söyləyir. Peyğəmbər (sallAllahu aleyhi və səlləm) hər üç kişiyyə söylədi:

- *Həqiqətən o surə, keçən gecə nəsx edildi.* [16]

Əbu Musa əl-Əşari (radıyAllahu anhu) buyurur:

- *Səhabələr Rasulallahın (sallAllahu aleyhi və səlləm) dönəmində belə bir ayə oxuyurdular: "Adəm övladının iki vadi dolusu var dövləti olsa, üçüncüsünü də istəyər. Onun gözüni yalnız torpaq doydurar." Daha sonra bu ayə Qurani-Kərimdən nəsx edildi.* [17]

Ənəs ibn Məlik (radıyAllahu anhu) buyurur:

- *Məunə quyusunun yanında ənsarlardan yetmiş nəfər Quran qarisi olan səhabə öldürüldüyü üçün Rasulallah (sallAllahu aleyhi və səlləm) Ril, Zəkvan və Useyyə qəbilələrinə bir ay boyunca bəddua etdi. Eləki bu ayə nazil oldu, o zaman Peyğəmbər (sallAllahu aleyhi və səlləm) bəddua etməyi tərk etdi. Ayə belə idi: "Tayfəmizə xəbər verin ki, biz- Allah bizdən, biz də Allahdan razı qaldığımız halda Rəbbimizlə görüşmüşük." Daha sonra isə bu ayə nəsx edildi.* [18]

Ubeyy ibnul Kə'b (radıyAllahu anhu) buyurur:

- *Bir gün Peyğəmbər (sallAllahu aleyhi və səlləm) səslə namazların birində qiraət zamanı bir ayəni oxumadı və ötürdü. Namazı bitirdikdən sonra Rasulallah (sallAllahu aleyhi və səlləm) məndən soruşdu: "Sən namazda bizlə deyildinmi?". Mən: "Bəli, ya Rasulallah!" –dedim. Rasulallah (sallAllahu aleyhi və səlləm) buyurdu: "Elə isə, mənə unuduğum ayəni xatırlatmağa sənə nə mane oldu?" Mən dedim: "Mən düşündüm ki, o ayə nəsx edilib və sənə unutturulub."* [19]

Başqa rəvayətdə:

- *Ubeyy soruşdu: "Ya Rasulallah, məgər bu ayə nəsx edildimi? Bu səbəbdən ayəni oxumadın, yoxsa sadəcə oxumağı unutdun?" Rasulallah (sallAllahu aleyhi və səlləm) buyurdu: "Xeyr, ayə nəsx edilmədi, mən sadəcə onu oxumağı unutdum!"* [20]

- *Bir gün Aişə (radıyAllahu anha) Əbu Yunusə mushəfi yazmağı əmr edir. Aişə (radıyAllahu anha) özü ayələri diktə edir, Əbu Yunus isə mushəfi yazmağa başlayır. Bəqərə surəsi 238-ci ayəyə (Namazları və orta namazı qoruyun və Allah qarşısında mütiliklə durun.) çatdıqda Aişə (radıyAllahu anha) əmr edir ki, bu ayəni bu cür yaz: "Namazları, orta namazı və əsr namazını qoruyun və Allah qarşısında mütiliklə durun."* [21]

Aişənin (radıyAllahu anha) mushəfə ayəni bu formada yazmasının səbəbi o idi ki, bu ayə ilk öncə məhz bu cür nazil olmuşdur: *"Namazları, orta namazı və əsr namazını qoruyun və Allah qarşısında mütiliklə durun."* Daha sonra isə *"əsr namazı"* əlavəsi nəsx edilmişdir. Lakin hökmü olduğu kimi qalmışdır. Məhz bu səbəbdən Aişə (radıyAllahu anha) mushəfə təfsir baxımından ayəni bu cür yazmağı əmr etmişdir.

Bu haqda əl-Bəra ibnul Azib (radıyAllahu anhu) buyurur:

- *"Namazları, orta namazı və əsr namazını qoruyun..." ayəsi nazil oldu. Biz bu ayəni "əsr namazını"*

əlavəsi ilə Rasulullaha (sallAllahu aleyhi və səlləm) oxuduq. Daha sonra Allah (subhənəhu və təalə) bu ayənin tilavətini nəsx etdi və yerinə bu ayəni nazil etdi: "Namazları və orta namazı qoruyun və Allah qarşısında mütiliklə durun" [22]

III- Həm hökmün, həm də tilavətin nəxsi

Buna da Aişədən (radıyAllahu anha) rəvayət olunan hədisi misal çəkmək olar. Daha əvvəl Quranda "on dəfə süd əmmək" ilə məhrəm olmaq haqqında ayə var idi və daha sonra bu, "beş dəfə süd əmmək" hökmü ilə nəsx olunmuşdur. Bu ayənin həm tilavəti (oxunuşu), həm də hökmü nəsx olunmuşdur. [23]

Qurani-Kərimin nəxsi Allahın izni və hökmü ilə, Rasulullahın (sallAllahu aleyhi və səlləm) nəzarəti altında baş vermişdir.

İstifadə etdiyim mənbələr:

- [1]- Nəhl surəsi, 101
- [2]- Bəqərə surəsi, 240
- [3]- Bəqərə surəsi, 234
- [4]- Əhkəmul Qur'an, cild- 1, səh. 255
- [5]- Ənfal surəsi, 65
- [6]- Ənfal surəsi, 66
- [7]- Mucadilə surəsi, 12
- [8]- Mucadilə surəsi, 13
- [9]- Bəqərə surəsi, 106
- [10]- A'lə surəsi, 6-7
- [11]- Buxari, 4752; Muslim, 790
- [12]- Buxari, 6829; Muslim, 1691; səhihdir.
- [13]- Buxari, cild- 8, hədis- 540; səhihdir.
- [14]- Muslim, cild- 3, səh. 100; səhihdir.
- [15]- Əhməd, Musnəd, cild- 5, səh. 132; səhihdir.
- [16]- Əbu Ubeydə əl Qasim, Ən-Nəsix vəl Mənsux, səh: 14-15, hədis- 17
- [17]- Muslim, 1050; Təyəlisi, Musnəd, 541
- [18]- Buxari, 4090
- [19]- Əbu Davud, Sunən, cild-3, səh. 424, hədis- 907;
- [20]- Əhməd, Musnəd, cild- 5, hədis- 123
- [21]- Muslim, Səhih, cild- 1, səh- 174, hədis- 629; Əbu Davud, 410; Tirmizi, 2993; Əhməd, Musnəd, 24502
- [22]- Muslim, Səhih, cild- 1, səh- 175
- [23]- Muslim, 1452

Hazırladı: əz-Zubeyr